

Föreliggande antologi är både textmässigt och teologiskt spretig. Språkligt behöver man inte störas av skillnaden mellan ett fackmässigt och ett konfessionellt språk om ambitionen med texterna är olika. Frågan är däremot om en sådan språklig divergens är försvarbar här. Teologiskt spänner texterna från en närmast pietistisk ton i vägledningen till Jesus Kristus och fördjupad tro – till att beskriva att ”Gud finns bortom alla religioner” (s. 272), för att ta ett exempel. Även beskrivningen av vad själavård är får sägas vara ytterst disparat och rör sig mellan en allmän hälsoinriktad själavård med existentiella frågor som klangbotten till andlig vägledning i väckelsens och den romersk-katolska fromhetens spår. Var boken avsedd som programskrift för samfundets själavårdstänkande torde läsaren bli förvirrad. Kanske den speglar vidden av Equmeniakyrkans själavård genom smakprov på redan existerande spår?

De perspektiv som presenteras är förhållandevis konventionella och föga nydanande. Själavården följer primärt ett individcenterat terapeutiskt paradigm och separerat från denna kommer andlig vägledning. När själavårdens själ började sökas på 1990-talet ök på nytt kyrkohistoriska skrifter upp och började utmana teologiskt. Fortsättningen på detta sökande står inte att finna i antologin och inte heller trender där församlingskontexten tas in anspråk för kulturskapande. Boken är läsvärd och har mycket intressant att reflektera över. Men för den intresserade blir det sannolikt mest ett ”pick and choose” snarare än att finna en röd tråd av själavårdsväv i enlighet med vad titeln lovar.

Lars-Göran Sundberg
FD, Uppsala

DOI: 10.51619/stk.v97i3.23463

Kirsi Stjerna. *Lutheran Theology: A Grammar of Faith*. London: T&T Clark. 2021. 218 s.

Under många år har Kirsi Stjerna – med en bakgrund i Finland, men nu professor i Berkeley – skrivit om ämnen som relaterar

till reformationen, Luther och luthersk teologi. Hennes infallsvinklar har bland annat rört luthersk troslära, Luther och antisemitism samt Luther, luthersk teologi och feminism. I *Lutheran Theology: A Grammar of Faith* ger hon sig i kast med den lutherska trosläran, förklarar och diskuterar och sätter den i relation till dagens frågor och ekumeniska perspektiv.

Boken har sin upprinnelse i de föreläsningar om reformatorisk historia och teologi som Stjerna har givit under de senaste tjugo åren. Den amerikanska miljö där hon har befunnit sig under många år ser annorlunda ut än hennes nordiska hemmiljö. Även om de båda miljöerna närmar sig varandra är den amerikanska miljön fortfarande mer rik på skilda perspektiv och bakgrunder, såväl kulturella som religiösa. Inget har därför gått att ta för givet när det gäller kunskap om och grundförståelse för det reformatoriska arvet. Stjerna har förklarat och diskuterat. Hon har satt människors livsberättelser och frågor i relation till reformationens månghundraåriga texter. Hon har sett den lutherska teologins befriande kapacitet, men också dess fallgropar. I denna bok formulerar hon den lutherska teologin – sedd genom Konkordiebokens texter, framför allt *Augsburgska bekännelsen* och *Stora katekesen* – mot bakgrund av sina klassrumserfarenheter så att ett befriande budskap framträder.

Boken har tre delar: ”Partnering with Martin Luther”, ”Lutheran Confession – A Road Map” och ”Lutheran Faith Language – An Orientation”. De tre delarna leder fram till en sammanfattning, ”All about Freedom”. Det är i detta sista stycke som Stjernas egna bevekelsegrunder blir uttalade och fullt synliggjorda. Oavsett om det har varit uttalat eller inte i de ämnen boken behandlar har begreppet frihet hela tiden funnits där som ett underliggande grundintresse, skriver författaren. Ja, ska det lutherska arvet över huvud taget ha någon påverkan på en större värld än inom kyrkans fyra väggar så måste utgångspunkten vara den mänskliga friheten. Frågorna må ha sett annorlunda ut

då de lutherska grundtexterna såg dagens ljus i förhållande till de frågor som diskuteras i dag, men reflektionerna om frihet ligger där som en bas och det är vår uppgift att vaska fram dem, tydliggöra dem och kontextualisera dem så att de kan bli relevanta och aktiva verktyg i formandet av kyrka och samhälle.

I bokens första del, ”Partnering with Martin Luther”, gör Stjerna just det som rubriken utlovar: hon sätter läsaren på spåren i förståelsen av Luther och de lutherska skrifterna för att därigenom lägga en grund för bokens återstående delar. Rapsodiskt går hon igenom hållpunkter i Luthers liv och lägger kortfattat ut några av de läromässiga grundstenarna i den lutherska teologin – med människans frihet som raster – och ger därigenom ett språk för att förstå och tolka Luther. *Om en kristen människas frihet* är hennes grundgång i Luthers tankevärld. Boken kom 1520, samma år som ytterligare två av Luthers programtexter: *Till den kristna adeln av tysk nation* och *Om kyrkans babyloniska fångenskap*. I *Om en kristen människas frihet* ser Stjerna hur sambandet ser ut för Luther mellan människans frihet, Guds nåd och ett ansvarstagande för medmänniskan. Som människor är vi sammanlänkade med varandra genom att vi alla är i behov av Guds nåd. Precis som Gud av nåd ger till var och en av oss är det vår plikt att ge till den som är i behov av vår hjälp. Det finns helt enkelt en tydlig korrespondens mellan inre frihet och yttre ansvarstagande, skriver hon. Dessa grundreflektioner om Luthers syn på människans frihet tar Stjerna sedan med sig in i bokens andra delar.

Det är i den tredje delen, ”Lutheran Faith Language – An Orientation”, som bokens egentliga projekt tar vid. I fyra kapitel uppbyggda kring centrala teman som, till exempel, rör Gud och Jesus, synd och hopp, nåd och kyrka och framtida utmaningar diskuteras central luthersk teologi och lära med utgångspunkt i hur den tar sig uttryck i *Augsburgska bekännelsen* och *Stora katekesen*. Men för att komma dit går Stjerna över i en andra del i boken: ”Lutheran

Confession – A Road Map”. Här sätter hon framför allt Konkordiebokens olika texter i sina respektive sammanhang och förklarar hur de relaterar till varandra. På så sätt sätts de primära texter Kirsi Stjerna använder – *Augsburgska bekännelsen* och *Stora katekesen* – i en teologisk och historisk kontext. Sammantaget är det en tydlig linje i bokens resonemang. Luthers programmatiska förståelse av en kristen människas frihet ligger till grund för resonemanget. Utifrån detta tolkar sedan Stjerna den lutherska teologin som den framställs i *Augsburgska bekännelsen* och *Stora katekesen* och vissa saker öppnar sig, medan annat kräver vidare reflektion för att inte bli problematiskt.

Kirsi Stjerna har skrivit en mycket bra och användbar bok – hon öppnar upp den lutherska teologin, sätter in den i ett sammanhang och begripliggör den, också för den som kanske bär med sig en annan teologisk tradition i bagaget eller för den som kanske inte har luthersk troslära som huvudämne, eller för den som hade det men där tiden gjort att minnet bleknat. Själv ser hon såväl studenter som andra grupper som möjliga läsare. Jag kan se detsamma, men jag tror att för att få full behållning är det nog inte fel att ändå vara någorlunda bevandrad i det historiska och teologiska landskapet.

Framför allt menar jag att det hon gör är viktigt för att det för upp till ytan att medvetna teologiska reflektioner inte bara hör seminarierummet eller små specialintresserade kyrkliga grupperingar till. Oavsett om vi är medvetna om det eller inte gör vi teologi i allt vi gör. Men är vårt teologiska ”görande” helt omedvetet så är det också svårt för oss att se när teologin krymper och förblindar, i stället för tvärt om. Ska det lutherska arvet fungera som ett verktyg i skapandet av en bättre värld måste man se verktyget och också förstå hur det ska användas. I detta uppdrag har Stjerna lyckats väl. Hon tar traditionen på allvar och med stor sakkunskap går hon in i ett förbehållslöst samtal med den som vill fortsätta samtala om hur den lutherska teologin kan

stärka liv och jämlik gemenskap, men vid felaktig användning tyvärr också kväva dessa.

Om jag får ha en randanmärkning i en i övrigt mycket bra bok är det att jag gärna skulle sett kapitel 2, ”Martin Luther’s Voice as the Foundation”, i den första delen, något utbyggt. Det som nu i hög grad presenteras i punktform skulle ha gett mig mer om det i stället hade textsatts. Kort går bra, men kanske inte så kort som det är nu. Lära och liv mår ofta bra av att hållas samman för bättre förståelse.

Jag hoppas att Kirsi Stjernas bok finner många läsare, det skulle såväl kyrka som samhälle vara betjänta av.

Niclas Blåder

Docent, Nyköping

DOI: 10.51619/stk.09713.23464

David Thurfjell. *Granskogfolk: Hur naturen blev svenskarnas religion*. Stockholm: Norstedts. 2020. 335 s.

Under det senaste av ”coronarestriktioner” färgade året är det nog allt fler som kommit att fundera på sin relation till och upplevelse av naturen. Att döma av nyhetsrapporteringen tycks det inte finnas någon hejd på folks längtan ut i skog och mark. Professor David Thurfjells *Granskogfolk* borde med anledning av det aktuella temat, men även av bokens lättillgängliga anslag, där personliga anekdoter och berättarlust ger färg och liv till framställningen, vinna en vid läsekrets. I det brett upplagda verket rör sig religionshistorikern Thurfjell mellan rön från olika akademiska discipliner och i de tio kapitlen möter läsaren såväl samtidens svenska urbana medelklass som en ungefär tusenårig historia. Det är välskrivet och intressant och manar många gånger till reflektion över det egna livet och naturen.

Det inledande kapitlet introducerar bokens ambitioner. Forskningsresultat om svenskarnas relation till och rekreationella användning av naturen presenteras. För studien centrala begrepp som sekularisering,

religion, natur, existentiell och svensk berörs och bidrar till att teckna sammanhanget för den intervjustudie med 72 personer i olika åldrar som genomförts primärt i Stockholms- och Uppsalatrakterna. Intervjuerna ligger som grund för boken och fokus för studien är ”naturerfarenheternas existentiella betydelse” tillsammans med ”ett försök att sammanställa en berättelse om den svenska naturkärlekens religionshistoria från förkristen tid till idag” (s. 10).

I det följande kapitlet får vi möta urbana medelklassvenskar som på olika sätt lovsjunger naturen. Det handlar om upplevelser av att vara del av något större, sammanlänkning och jagupplösning, om naturen som besjälad och träden som omhändertagande och skyddande, om en plats att känna och reflektera över livets skiftningar, finna tröst och känna den egna kroppsligheten. Tämigen snart står det klart att naturen tycks erbjuda en viktig arena för existentiella erfarenheter.

Det tredje kapitlet, ”Naturupplevelsens psykologi”, är, likt det andra, i huvudsak deskriptivt orienterat men har även betoningen på andra aspekter. Utgångspunkt för att förstå naturbesökarnas berättelser tas i perceptionspsykologi, medicin, neuropsykologi och etnologi. I de följande fyra kapitlen lämnar Thurfjell sitt empiriska material och ger en religionshistoria som rör sig från förkristen tid till 1900-talet. Denna intressanta historiska exposé har naturen ständigt i blickfånget och visar väl hur förhållandet till det vi i dag kallar för ”natur” ingalunda är en självklarhet. Framställningen rör sig på flera nivåer och visar på ett lättfattligt sätt hur det inte är tal om några plötsliga brott med tidigare epoker för folk i allmänhet, men att man ändå kan se hur förhållningssätten till och livet med naturen förändrats.

I kapitel 8 står 1900-talet i fokus och läsaren möter bland annat teologiska strömningar och framväxten av det moderna religionsbegreppet som är viktigt för att förstå de röster från materialet som börjar dyka upp igen. Det nionde och näst sista kapitlet ger sig i kast med något som verkar vara en